

DİYALEKTİK MATERYALİZM ÜZERİNE

ELEŞTİREL NOTLAR ¹

"Radikal olmak, şeyleri kökünden kavramaktır. Ama insan için kök, bizzat insanın kendisidir." K. Marx, "Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi", 1844

GİRİŞ

Kaba, harcıâlem bir inanç, "devrimci" denilen çevrelerde bile, "felsefi" ve yöntembilimsel [metodolojik] sorunların, siyasî kavramların eklentileri olduklarını ve de çok kararsız, çürük bir kanıtlamayı sağlamlaştırmak için var olduklarını düşünür çoğu zaman. Bu nedenle bu sorunlar uzmanlara, tercihan üniversiteli uzmanlara bırakılmış ve bu konuda var olan bazı komünist militan katkılar da "farelerin kemirici eleştirisi"² terk edilmiştir. Bu kaba inancın asla anlayamayacağı şey, dünya görüşünün, yeri sınıf çatışkalarına göre belirlenen bir tavırın, tamamıyla programını ileri sürmek için kullanılan yöneme [metoda] bağlı olduğudur.

Marksizm – "proletaryanın kurtuluş koşullarının teorisi" – değişmez programatik tavrıyla olduğu kadar, değişmeyen tarihsel materyalizm yöntemiyle de belli olur. Hegel'in dediği gibi : "Yöntem, kendi saf özelliği içinde tamamen gözler önüne serilmiş bir oluş biçiminden başka bir şey değildir." Yani tinin görüngübilimi [fenomenoloji, olaybilim]. Komünist program bir bütün oluşturur... yöntemin, araçların ve amacın diyalektik olarak birleştikleri bir bütün.

«Tarihî materyalizmle ortaya çıkmış olan, aynı anda hem "proletaryanın kurtuluşunun koşulları"nın hem de tarihsel gelişmenin bütünsel sürecinin gerçekliğinin öğretisidir. Ve bu, sınıfsal konumunun en açık bir görüşüne mükemmel bir biçimde ulaşmasının proletarya için hayatî bir ihtiyaç, bir ölüm kalım sorunu olduğu içindir yalnızca ; sınıfsal konumu da ancak tüm toplumun bilinmesi, bilgisi içinde anlaşılabilir olduğu içindir ; bu bilgi, eylemlerinin vazgeçilmez bir koşulu olduğu içindir. » (G. Lukacs, "Ortodoks Marksizm Nedir ?", 1919)

Dühring ve Lassalle'dan bu yana Berstein, Kautski ve Plehanov'dan geçerek Lenin ve Buharin'e kadar (Stalin, Mao vs. takipçilerinin kaba ve anlamsız saçmalıklarından söz bile etmeksizin) marksizmin maruz kalmış olduğu ve hâlen de hedefi olduğu saptırma ve tahrifatlar, çok yakından diyalektik materyalizmi³ saptırma ve tahrifat çabalarına bağlıdır.

Marx ve Engels tüm toplumu maddî temellerinden ideolojik üst yapılarına kadar kökten eleştiren o eşsiz eserlerine, kendinden önce var olanların hepsinin üstünde olan bir sentezi, tarihsel materyalizmi, işçi sınıfının kuramsal ve kılışsal bu anlayışını diğerlerinin karşısına çıkararak, o dönemde var olan belli başlı dünya görüşlerinin tümünün (feodal, küçük-burjuva, burjuva vs. felsefeler) kesin bir eleştirisiyle başlamış olmaları açıktır ki hiç de tesadüfi değildi. Ve yine burjuva devletin şiddetle yok edilmesi, silâhlı ayaklanma, dünya çapındaki komünist partisi tarafından (asıl olarak Lenin'in etrafında toplanmış bolşevik bölüğüye bağlı

olarak) yönetilen proletaryanın yıldırğan diktatörlüğü gibi marksist ilkelerin ve aynı zamanda tarihin materyalist anlayışının – macar G. Lukacs, alman Karl Korsch, italyan A. Bordiga, hollandalı A. Pannekoek gibi doğrudan işçi mücadeleleri içinde yer almış militanlar sayesinde – yeniden canlandığını görmek için tarihin en büyük devrimci dalgasını, 1917-23 dalgasını beklemenin gerekmiş olması da tesadüfî bir olay değildi. Dahası en zararlı biçimi altında, kaba materyalizm biçimindeki burjuva ideolojisinin, koro hâlinde (sosyal-demokrat, burjuva, stalinist materyalizme bağlı idealist papazlar korusu) tüm diğer komünist ilkelerle aynı zamanda reddettikleri tarihin bu materyalist anlayışına karşı kazanacağı zafer de bu aynı devrim dalgasının ezilmesiyle gelir.⁴

60 yıl sonra [1982'de] uluslararası proletaryanın sınıf örgütlenmesine doğru olan yürüyüşüne tekrar koyulduğu, güçlkle de olsa kendi sınıf bilincini yeniden sahiplendiği bugün, tarihsel materyalizmin bazı temel kavramlarını ve öncelikle de "*insan faaliyetinin ve koşullarının değişmelerinin çakışması, düşümdeşmesi yalnız devrimci eylem olarak düşünülebilir ve ussal bir biçimde anlaşılabilir*" (K. Marx, "Feuerbach Üzerine Tezler", 3. tez, a.ç. Marx) tezini yeniden ortaya koymanın çok büyük bir öneme sahip olduğunu düşünüyoruz.

BURJUVA İDEALİZMİ VE MATERYALİZMİ

Kendisinininkinden önceki tüm üretim biçimlerine karşı olan mücadelesinde burjuvazi, eski hakim sınıfların maddî temellerini imha ederken, aynı zamanda onların ideolojik üstyapılarını da yıkmak zorundaydı. Kapitalizmden önceki üretim biçimlerinin asıl ideolojik destekleri dindi, inancılıktı (ve idealizmin alabileceği tüm diğer biçimler).⁵ 1789'un jakobenizmiyle birbirine benzer bireylere dönüştürülen devrimci burjuvazi, bir akılcı olarak tanrıya tapınış yerine bir o kadar gizemli olan akla, bilime ve ilerlemeye tapınışını koyarak çelişkili bir biçimde dinlere karşı çıkar. Böylece asıl temeli doğa bilimleri olan burjuva materyalizmi, para, metâ ve sermayeden oluşan yeni bir kutsal üçlüyü, dinler kadar boş ve aldattıcı olan fetişleri onun yerine geçirerek tanrıyı ortadan kaldırmak amacıyla doğmuş oluyordu.

«Doğa bilimleri kapitalizmin manevî temelleridir. Kapitalizmi ileriye doğru iten teknik gelişme, tamamen doğa bilimlerinin gelişmesine bağlıdır. Bilim yeni burjuvaziyi feodalizm çağında hüküm süren geleneksel doğmalardan kurtardığı ölçüde, doğa bilimleri de yükselen burjuvazinin gözündeki bu ayrıcalıklı konumlarından yararlanıyorlardı.» (A. Pannekoek, "Filozof Lenin", metnin sonundaki ek bölümüne bakınız)

Önceki üretim biçimleri (feodal, asya tipi, köleci vs.) için din bir bilim⁶ idiyse, **kapitalist üretim tarzı da bilimden bir din yaratmıştır**. Ve o günden bu yana dünyanın dört bir yanında bilimin görünmez, ama akılcı eli tarafından yönlendirilmiş olan burjuva ilerlemesinin utkun gelişmesi ve sermayenin ölümsüzlüğü inancına gark edilip boğulduk. (Bunu anlamak için kapitalizmin lütufları sonucu her gün ölen milyonlarca insanı görmek yeter !) İlerlemenin bu burjuva efsanesi (gerçek, somut tek ilerleme, her geçen gün daha da insanlık dışı bir hâl alan barbarlığın, vahşetin ilerlemesidir), bilimin önünde körleşmiş insanların aptallaştırılıp ezilmelerine yarar. Bu o kadar doğrudur ki, ister çamaşır tozu ister yeni bir teori satmak için olsun, özellikle uzman-yetkili-bilirkişi kanıtı giderek daha fazla – eski "Allah izin verirse ! "nin yerini alan – "Bilimseldir !" lâfi oluyor artık.

«Bilim kelimesi en kurgul felsefeyi de kapsayan en geniş burjuva anlamında kullanılmış

bile olsa, marksizm bir "bilim" olarak kabul edilemez. Şimdiye dek bir Saint-Simon'un, bir Fourier'in, bir Owen'ın vs. "eleştirel-ütopik" sistemlerinin karşısına koymak amacıyla, sosyalizm ve komünizm, marksist "bilimsel" sosyalizm olarak adlandırıldı ; ve böylece çok sayıda alman sosyal-demokratının o dürüst vicdanları sözle anlatılamaz ölçüde rahatlatılmış oldu, hem de uzun yıllar boyunca ; ama tam da kelimenin bu yerinde ve burjuva anlamında marksizmin hiçbir zaman bir "bilim" olmadığı ve kendisine sadık kaldığı sürece de olmayacağına biraz olsun görülmesiyle bu güzel rüya çöker. Marksizm ne bir "ekonomi" ne bir "felsefe" ne bir "tarih" ne de herhangi bir başka "insanî bilim" (geitsteswissenschaft) veya bu tür bilimlerin bir kombinezonudur... böyle bir şey, burjuva "bilimsel ruh"un bakış açısına yerleşerek söylenebilir ancak. Dahası Marx'ın o temel iktisadî eseri , başından sonuna kadar, sözümona "tarafsız", gerçekte halisinden "burjuva", yani burjuva önyargıları tarafından belirlenmiş ve engellenmiş geleneksel ekonomi politiğin bir "eleştiri"sidir ; burjuva ekonomisinin bu eleştirisi, burjuva önyargılarını korumakta hiçbir çıkarı olmayan, tersine, mevcudiyetinin koşullarının onu giderek daha fazla bu önyargıların kesin, kuramsal ve kılıgısal yıkımına doğru ittiği yeni bir sınıfın, var olan sınıfların içinde yalnız bu sınıfın bakış açısına uygun düşüyor olmasını da içerir.» (Karl Korsch, "Marksizm ve Felsefe")

Burjuvazinin önemli bir bölümü kapitalizmi dayatıp kabul ettirme mücadelesi içinde her ne kadar materyalist olmak zorunda kalmışsa da, dünya üzerindeki hakimiyetini bir kez sağladıktan sonra, bu egemenliği güvenceye almak üzere alabildiğine şu eski din afyonuna başvurmaktan da kaçınmadı.

«Burjuva sınıf, devrimci olduğu dönemlerde şu putları ve her çeşidinden sunakları devirip yıkmakta çok fazla acele ettiği farkına vardı. Akılcı felsefeyle, burjuvazinin sayesinde geçmişte gözleri üzerine çektiği eşitlik ve özgürlük programının, kuramsal olarak tüm insanların özgürlüğünü talep ettikten sonra, ücretlilik biçimi altında yeniden köleler yaratan kapitalist ekonominin gelişme kanunlarıyla keskin bir çelişkiye girmesi gecikmeyecektir. Bu durumu açıklamak ve haklı göstermek üzere burjuvazi, kendisine meşruluk kazandırmak için az çok gelişmiş bir dinin gizemli müdahalesine sırt dönen bir sınıf hakimiyetinin olamayacağını teslim ederek geçmişe dönmek zorunda kaldı. Düşüncesi ve eylemi kesinlikle devrimci olan proletaryanın karşısındaki burjuvazi, böylece yeniden idealist olur.» ("Sosyalizmin Teorik Anlayışı Üzerine", Avanguardia-1913, bkz. Storia della Sinistra Comunista, 1912-1919)

«Din dünyası yalnızca gerçek dünyanın bir yansımasıdır. Emek ürünlerinin genellikle metâ biçimini aldığı ve dolayısıyla üreticiler arasındaki en genel ilişkinin ürünlerinin değerlerini ve de şeylerin bu dış görünüşü altında eşit insan emeği sıfatıyla bireysel çalışmalarının ürünlerini karşılaştırmaktan ibaret olan bu toplum, soyut insan tapıncıyla böyle bir toplum hristiyanlıkta, özellikle de onun burjuva tiplerinde, protestanlık, nedentanrısalcılık vs. gibi en uygun tamamlayıcılarında bulunur.» (K. Marx, "Kapital", I. cilt, "Metâların Fetişizmi ve Bunun Sırrı" başlıklı bölüm)

Ve Engels ekler :

«Oysa tüm din [tüm ideoloji de diyebiliriz ; y.n.], günlük yaşamlarına hükmeden dış güçlerin insanların beynindeki gerçek dışı bir yansımasıdır yalnızca... dünyevî güçlerin dünya ötesi güçler biçimini aldığı bir yansıma.» (F. Engels, "Anti-Dühring")

Burjuva materyalizmi ile idealizm, bu anlamda mükemmelen birbirini tamamlar... **tapıncın**

bilimi ile bilim tapıncının görevleri, proleterleri sömürü koşulları içinde tutmaktır. Tamamen idealizm gibi burjuva materyalizminin temeli ve toplumsal işlevi de, gerçekte ne olduğunun, dolaysız gerçekliğinin, yani dünya çapındaki sermayenin, dünya sermayesinin diktatörlüğünün haklılanmasıdır.

«*Edilgin materyalizm, yani duyusallığı pratik bir "etkinlik" olarak anlamayan materyalizmin ulaştığı en son sonuç, tek tek ele alınan bireylerin veya burjuva toplumun sezgisel görüşüdür.*» (K. Marx, "Feuerbach Üzerine Tezler", Tez № 9)

Burjuva materyalizminin asıl derin anlamı **reformculuğun** haklılanmasında, ücretli köleliğin düpedüz rezil karakterinin sonsuzluğunun ve bizzat sermaye tarafından (reformlarla)⁷ bu köleliğin koşullarının sürekli alt üst edilmesinin maddî olarak gösterilmesindedir. Stalinci veya sosyal-demokrat serserilerin ve onların onların sevgili masonlarının kaba materyalizmde birbirlerin tamamlamaları hiç de boşuna değildir ; ne olduğunu, yani bu anti-diyalektikçiler için, her zaman ne olması gerektiğini açıklayabilecek yalnız odur. Reformizm devrimci sınıfa düpedüz biricik gerçeklik olarak sadece ücretli köleliğini var olan duruma uydurmayı ve böylece sürdürüp götürmeyi sunmak gayesiyle onun tüm geleceğini yadsıyan bir anlayışla, destek kirişi oluşturan böylesi bir anlayışla var olabilir ancak.

Ve burjuva materyalizminin bu acıklı gerçeği, kapitalist sömürü, tanrı katında daha iyi bir dünyaya olan umutla alabildiğine tamamlanır.

Bilinci belirleyen varlıktır (materyalizm) ya da varlığı belirleyen bilinçtir (idealizm) şeklindeki şu eski münakaşada, her iki anlayış da, "*düşünce ve varlık kuşkusuz farklıdır, ama aynı zamanda ikisi bir birliktir, bir birlik oluştururlar*" (K. Marx, "1844 Elyazmaları") tesbitinin ne anlama geldiğini anlamaksızın, varlık ve bilinç arasında bir ve aynı ikili bölüyü [dikotomi] oluşturmaya varırlar.

Ne kaba materyalizm ne de idealizm, Marx tarafından ileri sürülmüş olan diyalektik materyalizmin özünü kavrayamazlar : **bilinç** varlığın, **özdeksel olanın bir unsuru olarak anlaşılır**, tam da **bilinçli varlık** olarak.

«*Şimdiye dek var olan tüm materyalizmin (Feuerbach'inki de dahil) başlıca kusuru, [bu materyalizmlerde] şeylerin, gerçekliğin, duyusallığın insanın duyusal etkinliği olarak kılgısal olarak değil, öznel olarak değil, ama yalnızca nesne veya sezgi biçiminde anlaşılmuş olmalarıdır. Bu materyalizmle karşıtlık içindeki etkin yanın, olduğu hâliyle duyusallığı ve doğası gereği gerçek etkinliği bilmeyen idealizm tarafından soyut olarak geliştirilmiş olması bu yüzdendir.*» (K. Marx, "Feuerbach Üzerine Tezler", Tez № 1, a.ç. Marx)

Sınıflı toplumu yerle bir etmeye yetenekli biricik güç olan proletarya ile, kapitalizmin yadsınması olarak ve ondan itibaren komünizmin ortaya çıkış sürecinin yegâne genel anlayışı olan tarihsel materyalizmin aynı zamanda ve aynı tarihsel hareket içinde doğmuş olmaları işte bu yüzdendir. Lenin "Devlet ve Devrim"de şunları söylüyordu :

«... Marx'ın açıklamalarının büyük değeri, materyalist diyalektiği ve evrim teorisini burada da tutarlı bir biçimde uygulaması ve komünizmi kapitalizmden itibaren gelişen bir şey olarak düşünmesidir : "*Eski materyalizmin bakış açısı burjuva toplumdur, yeni materyalizmin bakış açısı ise insansal toplum veya toplumsal insanlıktır.*" (K. Marx, "Feuerbach Üzerine Tezler", Tez № 10)» (V. I. U. Lenin, "Devlet ve Devrim")

TARİHSEL MATERYALİZM

Fazlasıyla yaygın çok sayıdaki görüşün tersine, tarihsel materyalizm şu eski materyalizme sonradan eklenmiş "diyalektik" basit bir süs değildir, ya da daha fenası, kautskist geleneğin (Lenin dahil) ve bugünkü tüm ardıllarının (stalinci, troçkici vs.) dile getirdikleri gibi, üzerinde bazı bilimsel uyarlamaların yapıldığı 18. yüzyıl materyalizminin (J. J. Rousseau, Büchner vd.) basit bir devamı da değildir.

Hayır, tarihsel materyalizm, onu sahiplenen onun taşıyıcısı sınıf gibi, idealizme olduğu kadar onun tamamlayıcısı olan kaba materyalizme de uzlaşmaz bir karşıt olarak koyar kendini ; o, hem onların pratik yadsınması (proletarya mücadelesi içinde ve bu mücadele tarafından) hem de onların üstünde bir bireşimdir ; insanlık tarihinin ilk defa süreçsel bir bütünlük olarak anlaşılmasıdır.

«Yani burjuva materyalizmi ve tarihsel materyalizm, en temel felsefi kavramlarına kadar farklıdır. Çok daha engin ve tamamen gerçekçi olan tarihsel materyalizme nazaran birincisi sadece sınırlı, eksik ve yanıltıcı bir materyalizmdir ; tıpkı bunun gibi, burjuva materyalizminin teorik ifadesini oluşturduğu burjuva hareket de, proleter sınıf mücadelesinin getireceği tam gerçek özgürlüğe göre ancak yanıltıcı ve kusurlu bir özgürlüğü gösterir, temsil eder.» (A. Pannekoek, "Filozof Lenin")

Bilincin varlığı ön koşul olarak varsayması olgusu, burjuva materyalizmi için, – dar görüşlü bir bilimcilikle – insan bilincini üreten beyindeki nöronlar olduğu anlamına gelir. Bu kısmen doğru, bir başka deyişle **genel olarak yanlıştır**. Her ne kadar beyin nöronları fizyolojik olarak insanın bireysel anlama yetisini "üretiyorlar"sa da, bu bireyin düşüncesi, insansal dolayısıyla toplumsal düşünce olması sıfatıyla, toplumsal koşullar tarafından belirlenir ve onların içinde, onlar sayesinde var olabilir. Toplum, insanın içinde yaşadığı gerçek ortamdır. Bu ortam duyumsal ve sinirsel organlar aracılığıyla fiilen insan üzerinde etki yapar, ama toplum denilen bu bütünlük içinde insan **TOPLUMSAL VARLIK**'tan başka bir şey olamaz, yani toplumsal olarak belirlenmiştir.

«Birey toplumsal varlıktır. Öyleyse bu bireyin başkalarıyla birlikte ve onlarla aynı zamanda gerçekleşmiş olan yaşamının tezahürü, yaşamın kollektif tezahürünün doğrudan bir biçimi altında görünüyor da olsa, toplumsal yaşamın doğrulanması ve açığa vurulmasıdır.» (K. Marx, "1844 Elyazmaları", a.ç. Marx)

Yani bireyin düşüncesi, diğer insanlar gibi, hiçbir zaman **toplumsal düşüncenin** bir ifadesinden başka bir şey olmadığından, şu meşhur nöronlar da bireyle toplum arasında yalnızca aracılırlar (ama tüm şu aristotelesçi mekanizma için doğrusu pek değerli olan biricik ve saf neden değildir).

Aynı biçimde sermaye de, yandaşları nezninde, sermayenin ancak bir **TOPLUMSAL İLİŞKİ** olarak anlaşılması olabileceğinin ne demeye geldiğini anlamaksızın, maddî ve kalımlı şeylerin (fabrikalar, ham maddeler, işçiler, hisse senetleri, toprak rantları vs.) bir toplamı gibi görülmüştür hep.

«Diyalektik materyalizmin temel büyük düşüncesi, dünyanın bitmiş şeylerden oluşan

karmaşık bir yapı olarak düşünülmemesi, ama, tamamen beynimizdeki zihinsel yansımalarının, yani kavramların gelişmeleri ve geçici tüm geri dönüşlere rağmen sonuçta tedrici bir gelişmenin ortaya çıkmasıyla biten kesintisiz bir değişimden geçerek ölmeleri gibi, sadece görünüşte kalımlı olan şeylerin bir süreçler karmaşıklığı olarak görülmeleri gerekir.» (F. Engels, "L. Feuerbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu", a.ç. Engels)

İnsanlar arasındaki **donmuş ve ölü şeylere dayanan** bu dönüşümün açıklanmasında, kapitalist yabancılaşmanın bizzat temeli olan **şeyleşme** [nesneleşme], diyalektik materyalizm tarafından ortaya çıkarıldı.

Kapitalizmle birlikte iş bölümü doruğuna ulaşır. Örneğin feodalizmde, toprak kölesi iş gücünün bir bölümünü (diğer bölümü derebeyine aittir) bizzat kendisi için kullanmasına elveren bir parça toprağın ve gerekli çalışma [emek] araçlarının sahibiydi hâlâ. Buna karşılık kapitalizmde, işçi, üretim araçlarından tamamen ayrılmıştır. Kendine yabancı olan bu üretim araçlarına bağlı olarak değerlendirebilmek amacıyla sahip olduğu tek şeyi, iş [emek] gücünü (yani bizzat kendini) satmak zorundadır. Böylece iş gücü, bizzat kendisi gibi basit bir metâyâ dönüşür.

«İş [emek] yalnızca metâ üretmez, genel olarak metâ ürettiği ölçüde bizzat kendini ve bir metâ olarak işçiyi de üretir.» (K. Marx, "1844 Elyazmaları")

Tamamen çalışma araçları gibi, emeğin [işin] ürünleri de işçiye yabancı şeylere [nesnelere] dönüşmüştür ; "üreticisinden bağımsız bir güç" (Marx) olarak onun karşısına çıkar. İşinin [emeğinin] ürünü, yani işçinin kendini bir metâyâ, bir şeye [bir nesneye] katmış olması (nesneleştirme), onun gerçekleşmesidir. Ve yine bu ürün, aynı zamanda emek gücünün yabancılaşması, bir başka ifadeyle gerçeksizleştirilmesi, gerçekliğinden koparılmasıdır.

«İşçi yaşamını [ürettiği] nesneye koyar. Bu durumda yaşamı ona ait değildir [artık], ürettiği bu nesneye aittir. O hâlde bu faaliyet ne kadar büyükse, işçi de o kadar nesnesizdir. O emeğinin [çalışmasının] ürünü olan şey değildir [artık]. Yani bu ürün ne kadar büyükse, işçi de o kadar daha az kendisidir. İşçinin ürünüdeki bu [kendine] yabancılaşması, yalnızca emeğinin bir nesneye, dışındaki bir varlığa dönüşmesi anlamına gelmez, üstelik emeğinin kendisinin dışında, ondan bağımsız olarak, ona yabancı bir varlık olarak mevcut olması ve onun karşısında bağımsız bir güce dönüşmesi, yaşamını koyduğu bu nesnenin yabancı ve düşman olarak karşısına çıkması anlamına da gelir.» (K. Marx, a.g.e., "Yabancılaşmış Emek" bölümü)

Emeğin bu yabancılaşması (ki burjuva bu yabancılaşmadan pek hoşnuttur doğrusu), işçi [emekçi] için, **işin [emeğin] doğal bir ihtiyaç olmadığı**, ama bir zorlama olması, açlıktan gebermemek için yegâne araç olması olgusunda bulur ifadesini.

«Yani [işçinin] çalışması [iş] gönüllü değil, ama bir zorlamadır, zoraki bir çalışmadır. İşin [emeğin] bu yabancı niteliği, fizik ya da diğer zorlamalar ortadan kalkar kalkmaz, çalışmadan vebadan kaçır gibi kaçılması olgusunda açıkça görülür.» (Marx, a.g.e., "Emeğin Yabancılaşması" bölümü)

Daha burada (1844'te), emeğin, yani işin geçmiş ve gelecek bütün savunucularına karşı olan komünistlerin her zamanki açıklamasını gayet sarih olarak buluyoruz. Ve bundan da değişmez bir ilke kendiliğinden çıkar : **Kahrolsun iş ! ; Kahrolsun ücretli emek !**

«Emek [iş] özel mülkiyetin temelidir ; özel mülkiyet yalnızca nesneleşmiş [maddileşmiş] emektir. Eğer ölümcül bir darbe vurmamak istiyorsak, "şeylerin bir hâli" olarak basitçe özel mülkiyete saldırmamak, ama ona bir iş [emek] olarak saldırmak gerekir. Özgür, insanca, toplumsal emekten [işten], özel mülkiyetsiz emekten söz etmek en ağır yanlışlıklardan biridir. "Emek" [iş] bizzat özü gereği özgür olmayan, gayriinsanî, topluma uymayan bir etkinliktir, karşılığında onu yaratmak üzere özel mülkiyet tarafından koşullandırılmıştır. Eğer "iş" in ortadan kaldırılması olarak kavranıp tasarlanıyorsa ancak, özel mülkiyetin ortadan kaldırılması gerçekleşmiş olacaktır (bizzat iş tarafından, yani önce toplumun maddî etkinliğiyle mümkün kılınan kesin bir ortadan kaldırma) ve [bunu] bir ulamın bir başkasıyla değiştirilmesi, ikame edilmesi olarak anlamamak gerekir. O hâlde bir "emek" örgütü, bir çelişkidir. Emegin sahip olabileceği en iyi örgütlenme, var olan güncel örgütlenmedir [yani] serbest rekabet ve de "toplumsal" gibi görünebilmiş olan tüm emek örgütlerinin dağıtılmasıdır.» (K. Marx, "Ulusal Ekonominin Eleştirisi", 1845, a.ç. Marx)

VARLIK VE BİLİNÇ ARASINDAKİ DİYALEKTİK BİRLİK

Bilincin varlığı ön koşul olarak var saymasının, diyalektik materyalizm için, bu varlığın her şeyden önce **toplumsal bir varlık** demek olduğunu daha önce görmüştük. Diyalektik materyalizmin varlık ve bilinç arasındaki – kaba materyalizm tarafından olduğu kadar idealizm tarafından da taşınmış olan – söz konusu ikili bölüyü çözmesi bu anlamda oldu. Esasen bu çözüm, varlığı bilinçten farklı ve bir bütünlük oluşturan **bilinçli varlık** olarak bir ve aynı süreçte kavramayı içeren bir çözümdür. Ve söz konusu bu bütünlük, bilinçli proletarya, yani partisi ve teorik-pratik bütünlüğü tarafından örgütlenmiş ve yönetilen bir proletarya için de aynı biçimde dile getirilir.

Açındırmamızın bu aşamasında, özdeşlik ve birlik arasında var olan farkı anlamak çok önemlidir. Burjuva materyalizminin doğrudan ürünü olan birinciyle, yani özdeşlikle, varlık kaybolur, bilinçle birleşir (ya da tersi) ; bu da gerçekte ikili bölüyü yeniden işin içine sokuşturmanın bir başka biçimidir ; burada hiçbir devinim yoktur ve hakim burjuva ideolojisinin, yanlış bilincin niçin var olduğu, proletaryanın neden bizzat komünizm olmadığı artık anlaşılabilir. Buna karşılık diyalektik materyalizmin ürünü ikinciyle, yani birlikle, varlığı ve bilinci devindiren hareket kavranabilir, dolayısıyla da bu hareket **üzerinde etki yapılabilir**. Bir eğilim olarak varlığın bilinçli olmasının (bir başka deyişle yanlış bilincin yani burjuva ideolojisinin de taşıyıcısı olmasının) ne demeye geldiğini, proletaryanın komünizmin kendisi olmadığını, ama aynı süreç içinde kendini yadsıyarak **onu gerçekleştirilmeye** eğilimli olmasının ne ifade ettiği de artık anlaşılabilir.

Bu anlayış diyalektiktir ve süreci bütünlüğü içinde kavramaya izin veren yalnızca budur. Diyalektik materyalizmi burjuva materyalizminden ayıran bu temel farkın sınırsız bir kuramsal kapsamı vardır. Gerçekten de kautskist bilinç, dolayısıyla parti ve eylem kavramlarının yöntembilimsel temellerinin aynı anda tasfiyesidir bu... söz konusu kavramlara göre bir varlık, bilinçsiz olarak var olabilecektir – bu yüzden proletarya ya sermaye için ya da leninist değişkesinde olduğu gibi "kendiliğinden trade-unioncu" bir sınıf olarak kavranır –, bilince gelince, o da bilimle uğraşan zevatin kitaplarında süzülerek onlara yukardan bakacaktır. Bu, aynı zamanda özdeş bir diğer anlayışın, yani konseyci anlayışın da tasfiyesidir... bu anlayışa göre de bilinç, varlığın kesin olarak ve kendiliğinden elde edilmiş basit bir parçası olarak kabul edilir.

Bir eğilim olarak bilinçli varlığı oluşturmak üzere varlığı ve **onun** bilincini örgensel olarak birbirine bağlayan dinamiği anlamamıza izin veren yalnızca diyalektik materyalizmdir. O halde bir **organ** olarak komünist partinin (kuşkusuz sınıftan **farklı**, ama onunla diyalektik olarak bütünleşmiş bir parti, bir organ) rolünü ve işlevini kökünden kavramamıza elveren de sadece bu **diyalektik** anlayıştır. Sınıfın tamamen ve gerçekten partisiyle özdeşleşmiş olabileceği biricik an, sınıfla partiyi ve böylece özdeşliklerini de aynı anda ortadan kaldıracak olan komünizmdir !

MATERYALİST DİYALEKTİK SİLÂH

Tarihsel materyalizmin merkezî sorunu sayesinde varlık ve bilinç, özne ve nesne, teori ve pratik vb. arasındaki birliği az önce gördük.

«Yani kuramın ve praksisin birliği, proletaryanın toplumsal durumunun diğer yüzüdür yalnızca ; proletaryanın bakış açısından kendinin ve bütünün bilgisi çakışır, düşümdeştir ; o aynı zamanda kendi öz bilgisinin öznesi ve nesnesidir.» (G. Lukacs, "Ortodoks Marksizm Nedir ?")

Materyalist anlayıştaki **diyalektiğin** önemi hayatîdir, temeldir...

«Bütün bu baylarda (Marx'ın burjuva eleştirmenleri) eksik olan diyalektiktir. Her zaman falan yerde yalnızca nedeni, filân yerde de sadece sonucu görürler. Gerçek dünyada böylesi kutupsal karşıtlıkların ancak bunalımlarda olması ne boş bir soyutlama ; ama şeylerin o büyük akışının bütünü, en başta gelen, en güçlü, en belirleyici ve o çok kuvvetli ekonomik hareketin de aralarında yer aldığı kuvvetlerin etki ve tepki biçimleri altında olur, şüphesiz çok eşitsiz ve düzensiz bir biçimde ; burada mutlak olan hiçbir şey yoktur, her şey görelidir... ama ne yaparsınız ki, tüm bunları görmüyorlar ; onlar için Hegel diye biri var olmamıştı.» (F. Engels, Conrad Schmidt'e mektup, 1890)

Analizine temel olan ve "*saf özelliği içindeki sergilemenin yapısını*" (Hegel) ifade eden metot, diyalektik materyalizm, Paris Elyazmaları'ndan Kapital'e kadar Marx'ın eserinin bütünüdür. Biz de yukarda, varlıkla bilinç arasındaki ilişkiyi bilinçli varlık olan bütünlüğü içinde, aynı biçimde açındırdık. Marx'ın eserinin her aşamasında – son tahlilde belirleyici olan – kapitalist üretimi, toplumsal bir süreç olarak, kapsadığı farklı unsurların nitelik olarak daha üstün bir bütünlük oluşturmak üzere birbirlerini karşılıklı belirledikleri **örgensel bir bütünlük** olarak tasarlar. Adı üretim olan bu **topyekûn süreci**, Tougan-Baranowski'lerden Althusser'lere kadar sabık ve müstakbel tüm şu uyduruk tilmizlerine karşı Marx'ın bir kez daha kesin olarak belirttiği, örneğin, Ekonomi Politğin Eleştirisine Giriş'ten bir bölümü buraya aktararak görelim...

«Vardığımız sonuç üretim, dağıtım, değişim ve tüketimin özdeş oldukları değil, ama bir birliğin bağrındaki farklılıklar, bir bütünün unsurları olduklarıdır. Çelişkili belirlemeleri içindeki üretim, bizzat kendini olduğu gibi sürecin diğer anlarını, uğraklarını da aşar. [...] Şöylesi bir üretim filân tüketimi, feşmekân dağıtımı ve belirlenmiş bir değişimi gerektirir ; tüm bu farklı uğraklarının karşılıklı olarak saptanan ilişkilerini de belirleyen odur. Şüphesiz kendine özgü biçimi içinde üretim de [sürecin] diğer uğrakları tarafından belirlenir. Meselâ pazar, yani değişim alanı genişlediği zaman, üretimin hacmi artar ve

daha da çeşitlenir. Sermayenin yoğunlaşması durumunda veya kır ve kent nüfuslarının farklı dağılımları vs. durumlarında örneğin, üretim dağıtımına aynı zamanda dönüşür. Ve nihayet tüketici gereksinimleri de üretim üzerinde belli bir etki yapar. Bu çeşitli etkenler arasında karşılıklı bir etki vardır... bu, bütün bir örgensellik durumudur.» (K. Marx, "Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı"nın "Ekonomi Politikin Eleştirisine Giriş" bölümündeki "Dağıtım ve Üretim" alt başlıklı kısım, a.b.ç.)

O dönemde ve gelecekteki tüm saptırmalara karşı, Marx, metodunu bizzat yorumlar ve açıkça ortaya koyar :

«Diyalektik yöntemim hegelci yöntemden yalnızca farklı değil, onun tam karşıtıdır da. Hegel için "fikir" adı altında kişileştirip bağımsız bir özneye dönüştürdüğü düşüncenin hareketi, bu "fikir" in yalnızca görüngüsel bir biçimi olan gerçekliğin epitenk⁸ gücüdür. Benim içinse tersine, düşüncenin devinimi, insan beynine taşınmış ve orada farklı bir bağlamda yer alan gerçek hareketin sadece bir yansımasıdır. [...]

[...] Hegel, bir şeyi başka bir şeyle karıştırması sayesinde diyalektiği gizemcilikle bozmasına rağmen, bu, bütünlüğü içinde hareketi ilk defa ortaya koymuş olanın o olduğu gerçeğini değiştirmez. Hegel'de diyalektik tepeüstü yürür ; tamamen akla uygun kendine özgü niteliğini bulgulamak için onu tekrar ayakları üzerine koymak yeter.» (K. Marx, "Kapital", I. cilt, almanca ikinci baskıya önsöz, 24 Ocak 1873)

Diyalektiğin tekrar ayakları üzerine koyulması, tarihin materyalist anlayışı içinde Marx ve Engels tarafından gerçekleştirildi. Şimdi de diyalektik yöntemin ne olduğunu görelim...

MATERYALİST BİR DİYALEKTİK

"Diyalektiğin yasaları" nı basite indirgeyen kolaycı açıklamalarla temel devrimci içeriğini bozmadan ortaya koymak, yöntembilimsel olarak her zaman çok zor olmuştur. Bu yüzden ki, bundan önceki bölümlerde, var olan her şeyi **yerle yeksan etmenin bu metodunun** çok sayıdaki tahriyat ve saptırmalarını uzun uzun eleştirmiştik. Gerçekten de diyalektik kendini "sabit her şeyin yıkımının bilimi" olarak ortaya koyar. Hegel daha o dönemde "*diyalektiğin alfası ve omegası*⁹, *her şeyin kendi sonuna yönelmesidir*" diye, **var olan her şey ölümü hak eder** diye tanımlıyordu bunu ! Yöntemini kurulu düzenin hizmetine koymuş olmasından ve onu burjuva devletin övgüsünü yapmak için kullanmış olmasından bağımsız olarak, Hegel tarafından sistemleştirilmiş olan diyalektik, tarihsel gerçekliği kavramanın ilk **dinamik** metodu anlamına geliyordu.

Engels'in dediği gibi, "İnsanlar diyalektiğin ne olduğunu bilmeden uzun zaman önce de diyalektik olarak düşünüyorlardı." ("Anti-Dühring") ; ve Marx da Hegel'le olan ilişkisini açıkça şöyle koyuyordu :

«Hegel'le olan ilişkim çok basit. Ben Hegel'in bir öğrencisiyim ve bu seçkin düşünürü görmüş olduklarını sanan ardıllarının o ukalâ lâfazanlıkları, açıkça söylüyorum, bana gülünç geliyor. Ama yine de ustamı eleştirmek gibi bir tavır takınmakta, diyalektiğini gizemcilikten kurtarmakta ve böylece onu derin bir değişikliğe uğratmakta hiçbir beis görmedim.» (K. Marx, "Kapital", II. cilt)

Diyalektiğin yalnızca bir gençlik hatası (Marx'ın gençlik yazılarının tümü), daha sonra "olgunluk" dönemi yazılarında tasfiye edilmiş olan hegelciliğin zararlı bir etkisi olduğunu düşünen ve Stalin'in eşekliklerini sürdürmekten ibaret olan Althusser'vâri yeni "ardıllar"ın ukalâ lâfazanlıkları'nın yeniden gelişip serptiği bugün [1982'de], bu açıklama gerekliydi. Daha önce de altını çizmiş olduğumuz gibi, eğer Marx yöntemini olduğu hâliyle hiç açıklamamış olsaydı neyse... Oysa bir çok vesileyle Hegel'in metodunun kendi yönteminin temeli olduğunun altını çizmiştir, özellikle de Kapital'de : "*Hegel'in diyalektiği diyalektiğin temel biçimidir.*" (K. Marx, Kugelmann'a mektup)

Materyalist diyalektiğin genel büyük ilkesi **olumsuzlamadır**. Komünistlerin anlayışlarının olumlu bir biçimde doğrulanabilmesi, acımasız bir eleştiriyle olumsuz biçimdedir. "*Asıl önemli an, diyalektik olan an, olumsuzlama anıdır.*" (Hegel) Olumlu yalnızca olumsuzlamanın bir "kalıntısı"dır. Komünizm, karşı olduğu şey tarafından belirlenir önce.

«Olumsuz eleştiri olumlu hâle gelmiş ve tartışma, komünistlerin dünya görüşüyle diyalektik metodun az çok uygun bir açıklamasına dönüşmüştür.» (F. Engels, "Anti-Dühring")

Marx'tan Komünist Sol'a devrimci marksistlerin tüm eseri (ütopistlerin tersine), hakim burjuva anlayışların **eleştirilerinden, olumsuzlanmalarından, tartışmalardan** oluşan bir eserdir. Marx'ın kapitalist üretimin felâketli sonunu ortaya koyması, sermayenin yöneticileri olmaya hevesli ve kendilerini "dünyanın ıslahatçıları" olarak ilân eden Proudhon ve tilmizlerine **karşı** olmuştur. Marx ve Engels'in dönemlerinin tek devrimci sınıfı proletarya tarafından taşınmış olan tarihin materyalist anlayışını ortaya koymaları, "Bruno Bauer ve hempaları"na **karşı** oldu. Engels'in komünist programın yöntembilimsel temeli olarak diyalektik metodu koyması, Dühring'le birlikte tüm şu yenilikçi ve dalavereci bilim erbabına **karşı** olmuştur. Lenin'in "Ne Yapmalı ?"da savaştan vs. bir parti ihtiyacını ortaya koyması, hem ekonomistlere hem terör yanlılarına **karşı** yapılmıştı. Komünizmin değişmez ilkelerinin giderek daha açık ortaya koyuluşunun tüm bu tarihi, **eleştiri-yıkım-olumsuzlama** başlığını taşıyabilir, devrimci marksizmin tüm eserleri de pekâlâ şöyle adlandırılabilirdi : "... karşı" ya da "anti-...".

Gücümüz **olumsuzlamadır** ; olumsuzlamanın bizzat kendisi **kendi olumsuzlanmasının taşıyıcısıdır** ; bu "olumsuzlamanın olumsuzlanması"dır. Kapitalist mülkiyet konusunda Marx bunu gayet ustaca açıklar :

«Mülksüzleştirilenler de mülksüzleştirilirler. Kapitalist üretim tarzına uygun olarak, kapitalist mülk edinme, bireysel ve bağımsız emeğin [çalışmanın] yalnızca doğal bir sonucu olan bu özel mülkiyetin ilk olumsuzlamasını oluşturur. Ama kapitalist üretim, doğanın dönüşümlerini yöneten zorunluluğa boyun eğerek bizzat kendi olumsuzlanmasını doğurur. Bu olumsuzlamanın olumsuzlanmasıdır.» (K. Marx, "Kapital")

Ekilmiş bir arpa tanesinin diyalektik dönüşümünü ele alarak Engels, bu temel yasanın basit bir örneğini verir bizlere : eğer bu tohum uygun bir toprak bulursa çimlenir ve...

«... tohum olduğu hâliyle kaybolur, yadsınmıştır, yerini kendisinden doğmuş olan bir bitki almıştır, tohumun olumsuzlanması olan bir bitki. Peki bu bitkinin yaşamının normal seyri nedir ? Gelişir, büyür, çiçeklenir, döllendir, sonuçta yeni arpa taneleri üretir ve bu tanecikler olgunlaşır olgunlaşmaz bitkinin sapı da kurur, ölür... kendi payına o da yadsınmıştır. Olumsuzlamanın olumsuzlanması olarak bir kez daha baştaki arpa tanesine

dönmüş oluruz.» (F. Engels, "Anti-Dühring")

Bu anlayışa bağlı olarak Marx, komünizmi kapitalizmin basit bir olumsuzlaması olarak değil, ama tam da proletarya-burjuvazi çelişkisini kapitalizmden daha üstün bir **bireşimi** olarak ; aynı şekilde sermayenin mezar kazıcısı, onun olumsuzlaması olan proletaryayı da, bizzat **kendini yadsımak** zorunda olan ve **sınıfların** olmadığı bir toplumu gerçekleştirecek sınıf sıfatıyla tanımlıyordu.

Şu serseri Althusser'in de nobran bir dille "*En azından diyalektiğin olumsuzlamanın olumsuzlanması yasasının üstünü çizip bir kenara atmış olması konusunda Stalin basiretli marksist bir filozof olarak kabul edilebilir.*" ("Lenin ve Felsefe") diyerek ifade ettiği gibi, Stalin'in (daha sonra Mao'nun) diyalektiğin yasalarından biri olan "olumsuzlamanın olumsuzlanması"nı ortadan kaldırmaya dört elle sarılmasının tam da bu sorun üzerinde olması, besbelli ki "tesadüfi" değildi. Karşı-devrimin işi, keskin yanını köreltip yok ederek devrimci teori yıkıcılığı olmuştur her zaman. Olumsuzlamanın olumsuzlanması yasasına saldırarak karşı-devrim, devrimden yalnızca sermaye hareketinin basit köktenci bir sürerliliğini yaratmak gayesiyle, devrimci süreci dondurmaya hedefler. Proletaryanın olumsuzlamanın olumsuzlanması yoluyla olan insansal topluluk sentezi içinde çözümlenmesi gereken proletarya-burjuvazi çelişkisinin ne demeye geldiğini anlamak yerine, stalinizm ve takipçileri, proletaryanın ve böylece sermayenin basit bir övgüsünde kalır, daha ileri gitmezler. Stakhanovculuk, iş [emek] güçlerinin satıcıları sıfatıyla işçilere yönelik çoşturucu methiyelerden (kuvvetli, yakışıklı, güçlü, disiplinli vs.) daha başka bir şey değildir.

"Metafizik" görülebilecek bu sorun, olumsuzlamanın olumsuzlanması, tam da burjuva düzenin korunmasının kuramlarına karşı olan devrimci kuramın yöntembilimsel temellerinden biridir. Yani olumsuzlamanın olumsuzlanması tüm hareketin yönlendirici ilkesidir ; bu sadece motorunun çelişki (tez/anti-tez) olması yüzünden değil, ama bizzat bu çelişkinin de sırası geldiğinde yadsınmış olacağı içindir.

«Sonlu ve sonsuz hareket, olumsuzlamadan yararlanarak herbirinin kendine dönüşüdür. Aracı rolü oynarlar, her birinin olumlanması, kendi olumsuzlanması içerir ve olumsuzlamanın olumsuzlanmasıdır. Artık başlangıçtaki belirlenimleri içinde olan değildirlir.» (Hegel, "Mantık Bilimi")

Aynı şekilde Hegel tarafından gösterilmiş olan **niceliğin niteliğe** dönüşmesi diyalektik yasası da Marx tarafından onaylanmış olur. Böylece elinde para bulunduran olmaktan kapitalistliğe geçiş, "*niteliği içinde belirli bir seviyeye ulaşmış basit değişikliklerin niteliksel değişmelere götürdüğünü söyleyen yasayı, Mantık kitabında Hegel tarafından saptanmış bu yasayı doğrular.*" (K. Marx, "Kapital", I. cilt) Ama burada, başka yerlerde olduğu gibi, çok çabuk yapılacak bir basitleştirmeye dikkat etmemiz gerekir. Lukacs da bu yasa hakkında doğru olarak şunları yazmıştı :

«Engels "Anti-Dührig"de suyun sıvı hâlden buz veya buhar hâline geçişini örnek olarak verdiğiinde, geçiş noktaları konusunda bu örnek doğrudur. Ama bu tutumu benimseyerek, burada salt nicelikler olarak görünen geçişlerin, bakış açısı değiştirildiği andan itibaren, onların da niteliksel bir özellik kazandıklarını görmek ihmal edilir. Tamamen kaba bir örnek alarak, aynı şekilde "niteliksel" olan değişmelerin de, belirli bir noktada, niceliksel bir özellik vb. aldıkları içilebilir suyun özellikleri düşünölsün.» (G. Lukacs, "Şeyleşme ve Proletaryanın Bilinci")

Luckacs'ın bu uyarısıyla, materyalist diyalektiğin temel kavramlarından birine ulaşmış bulunuyoruz : niteliksel olduğu kadar niceliksel de olan dönüşümler sürecinin **bütünlüğü** kavramına.

Bir çok vesileyle bu metinde görmüş olduğumuz gibi gerçekten de çelişki (tez/anti-tez), tüm hareketin kaynağıdır, ama bu çelişki yalnızca bir **birliğin** içinde gerçekleşebilir. **Tüm birlik çelişkisini kendinde taşır** ve bütün çelişkiler de kendilerini yalnızca bir üst ulamda, birlikte ortaya koyabilirler. "*Diyalektiği, kısaca karşıtların birliğinin bir kuramı olarak tanımlayabiliriz.*" (V. İ. U. Lenin, "Felsefe Defterleri") Örneğin kullanım değeri ve değişim değeri arasındaki temel çelişki, onun içinde onun tarafından dolayımı kılındıkları bir birlikte, yani metâda var olabilirler ancak. **Bir bütünün, bir birliğin tüm unsurları, ancak bütünlükle olan ilişkileri içinde gerçekler.** Bu anlamda da metâsal birlik, nitelik bakımından, kendini oluşturan unsurların niteliksel toplamından daha üstündür. "*Marx ve Engels'ten bağımsız olarak diyalektik materyalizmin kurucusu*"nun (bir sepici işçisi olan Joseph Dietzgen'in) kavramlarının o parlak bireşiminde Pannekoek, bütünlüğü içindeki bir dünyada, birlikleri içinde bütünleşen varlık ve düşünce arasındaki diyalektik bağı kesin bir biçimde belirtir :

«Maddî ve manevî tüm olaylar [görüngüler], yani birleşmiş hâldeki madde ve tin, bütünlüğü içindeki gerçek bir dünyayı oluştururlar ; uyum sağlamaya yetenekli bu öz içinde madde tini "belirler" ve tin de, insanî etkinlik aracılığıyla, maddeyi "belirler". Bütünlüğü içindeki bu dünya, her parçanın yalnızca bir bütünün parçası olması anlamında bir birliktir ve tamamen bu birliğin eylemiyle belirlenir ; o hâlde bu parçanın nitelikleri, özel doğası, bu dünyanın geri kalanıyla olan ilişkilerinden oluşmuştur. Tin, yani manevî şeylerin birliği, bu âlemin bütünlüğünün bir parçasıdır ve doğası bu dünyanın bütünlüğüyle olan ilişkilerinin bütününden ibarettir. Maddî, dış ve gerçek dünya adı altında düşüncenin nesnesi sıfatıyla tinin karşısına koyduğumuz bu bütünlüktür. Eğer şimdi önceliği tine nazaran bu maddî dünyaya veriyorsak, Dietzgen'e göre bu, tamamen basitçe, bütünlüğün esas ve parçanın da ikincil olduğu anlamına gelir. Burada gerçek bir birciliği [monizm], tinsel ve maddî dünyaların birleşik bütünlüğünün birciliğini buluruz.» (A. Pannekoek, "Filozof Lenin")

Aktardığımız bu bölümde açıkça belirtilmiş olan bütünün parçası üzerindeki bu "esas" ve üstün niteliğin, kimi özel anlarda, bütünlüğün kendisini oluşturan parçalardan biri tarafından ifade edilebileceğini ve de özel bir unsur aracılığıyla – diyalektik sayesinde – daha önce bütünlüğü ifade eden bu birliği yeniden düzenleyebileceğimizi bize unutturmamalı.

«Diyebiliriz ki [...] Kapital'in metânın fetiş karakteri üzerine olan bölümü, kapitalist toplumun bilgisi olarak proletaryanın kendi bilgisini ve tüm tarihsel materyalizmi içinde barındırır, kapsar.» (G. Lukacs, a.g.y.)

Biz de aynı biçimde kapitalist üretim tarzı olan bütünlüğü, niteliklerinden biri yani ücretlilik yoluyla diyalektik olarak ifade edebiliriz. Ayrıca Marx'ın, "*öyleyse sermaye ücretli işi [emeği], ücretli emek de sermayeyi gerektirir, doğal olarak içerir*" diyerek yaptığı da budur. Bir parça, özel bir an, tüm parçalarının toplamından itibaren yeniden oluşturulabilecek bir bütünlüğün basit bir "parça"sı değildir ; her parça – diyalektik sayesinde – bütünlüğün içeriğinin tüm zenginliğini geliştirme olanağını da taşır içinde.

«Diyalektik yöntem bütünlüğün bilgisini kavrayabilecek yalnız o olduğu için değil, fakat bu bilginin, bütünün parçalarla olan ilişkisi, düşünlülük [refleksif] düşünce için var olanın ana ögesinde farklılaşmış olması nedeniyle ancak mümkün olabilmesi yüzünden de ayrılır

burjuva düşüncesinden. Kısaca bu bakış açısından diyalektik metodun özü, her an diyalektik olarak doğru kavranmış olandan ibarettir, bütünlük tümüyle içerilmiştir ve her an bütün bir yöntem geliştirilebilir.» (Lukacs, a.g.y.)

Kaba materyalizm her tarafta birbirinden ayrılmış, donmuş, kısmî ve – eğer biraz akıllıysa – çelişkili unsurlar görür yalnızca. Diyalektik ise – nitelik bakımından daha üst bir soyutlamaya bağlı olarak – dinamik bir tarzda bu unsurları bir **bütünlük** olarak anlayacaktır. Hegel daha o zaman şöyle diyordu : "*Bütün gerçek olandır.*" ! Böylece marksist yöntemin önu açılmış oldu ;bu, bugünün olduğu kadar dünün ve yarının da olaylarını anlayabilmek için her şeyden önce tarihin bütünlüğünü az çok anlamak, kavramak zorunda olmak demektir. İnsanlık tarihindeki olayların her birini proleter bir bakış açısından anlayabilmek için, en genel bir biçimde ilkel komünizmden yetkin komünizme doğru olan tarih yayı ile birlikte, önceden her olayı dinamiği içinde yerine ve zamanına yerleştirebilmek gerekir. Marksist diyalektik yöntem böylece en soyuttan en somuta gitme ve daha sonra onları bütünlüklerine tekrar iade etmek kaydıyla olayların doğrudan görünüşünden dönebilme, kurtulma olanağını verir. Bu temel yöntem, kendisi için bütün tarihin yalnızca az çok iyi düzenlenmiş bir olaylar koleksiyonu olan görgücülüğün (amprizmin yani kaba materyalizmin) olduğu kadar, gerçeğin düşünen tinin sadece nesnel bir biçimi olduğunu söyleyen idealizmin de eleştirisidir.

Böylelikle bu metinde, kısa bir biçimde marksçı yöntemin yani materyalist diyalektiğin birkaç temel yönünü ortaya çıkartmaya çalıştık. Sözlerimizi Pannekoek'la birlikte "*Marksizmin eksiksiz ve tam kavranışı ancak devrimci bir pratikle ilişki içinde mümkündür.*" diyerek bitirmek kalıyor artık bizlere...

EK : "FİLOZOF LENİN" ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

A. Pannekoek'un (nam-ı diğer J. Harper) bu metnin ayrıntılı bir eleştirisine ilerde dönebiliriz. Asıl olarak "rus" devriminin ve Bolşevik Partinin yalnızca radikal-jakoben bir parti tarafından yönetilmiş ulusal-burjuva bir devrim olduğu türünden, menşeviklerinkine özdeş karşı-devrimci tavrı, her şey olup bittikten sora [aposteriori] göstermek için kaleme alınmış olduğundan – ki Harper/Pannekoek bu amaçla 1908'de Bogdanov ve Lunaçarski ile Lenin arasında cerayan etmiş olan tartışmalara kadar döner –, 1938'de yazılmış olan bu çalışmanın bizzat yöntemi, adamakıllı kusur ve eksiklikler içeriyor. Pannekoek bu çözümlemesinde Lenin bölüngüsünün gerçek faaliyetini, bu bölüngünün Sosyal-Demokrasi'den kopuş çabalarını (Hollânda Sosyal-Demokrat Partisi'nden ihraç edilmiş, Lenin'le birlikte Zimmervald soluna katılmış, Komünist Enternasyonal'in şubesini oluşturan Hollânda Komünist Partisi'nin kurucusu Pannekoek'un tavrıyla tuhaf ve aykırı bir biçimde koşutluk içindeki çabaları) hiç dikkate almaz. Beteri, 1917 Ekim ayaklanmasının o çok büyük uluslararası yankılarını, tıpkı kapitalizmin dünya çapında olması gibi, dünya çapında ve işçisel olan mahiyetini ve de o dönemde Pannekoek'un kendisi tarafından olduğu gibi dünyadaki binlerce işçi tarafından kendiliğinden benimsemiş oluşunu da tasfiye etmeye kadar gidecektir Harper. (bkz. Almanya Komünist İşçi Partisi'nin devrim ve parti üzerine olan tavrını ele alan "Devrimci Eylemdeki AKİP" başlıklı makale, "Le Communiste", № 7 ve "1917 Ekim'inin Bazı Dersleri", "Le Communiste", № 10/11)

Her ne kadar patladığı dönemde bu devrimi benimsemiş olsa da, yirmi yıl sonra [1938'de] Pannekoek için Ekim Devrimi, Lenin'in düzencilikleriyle [makyavelciliğiyle] öncüyü dünya çapında aldatmış olan yerel ve burjuva bir olaydan başka bir şey değildir artık. Ve aynı

zamanda Komünist Parti'nin temel rolüyle 1917 Ekim'inin proleter karakterini inkâr eder, böylece bütün bir stalinci siyaseti onaylayarak bu devrimin proleter ve enternasyonalist içeriğini de yadsır. Anlamsız saçmalıklarının yardımıyla aslında Lenin (veya uluslararası o olağanüstü mücadele dalgası) ve Stalin (ya da "tek ülkede sosyalizm") arasında var olduğunu düşündüğü "mükemmel devamlılığı" göstermeye çabalamaktadır... bu da şu sonuncunun tüm ateşli taraftarlarının beyhude yere göstermeye çalıştıklarıdır. Bu yüzden Pannekoek önemli olanı, yani bir yandan sınıfla dünya devrimi arasındaki kopuşu, diğer yandan da yozlaşmayı, soysuzlaşmayı ve karşı-devrimin zaferini görmez, anlamaz.

Öte yandan Lenin'in "Materyalizm ve Amprio-Kritisizm" kitabının Pannekoek tarafından yapılan eleştirisi ("Gerici Bir Felsefe Üzerine Eleştirel Notlar") genellikle akla yatkındır ; onun bu eleştirisi haklı olarak Lenin'in Ernest Mach eleştirisinde kaba materyalizme, maddeyle bir tutulmuş ekin tapıncına, bilimsel olguculuğa vs. düştüğünü gösterir ; lâkin bu aynı eleştiri, eleştiri özgürlüğünden ve tikel iradedden ödünç alınmış "batı marksizmi" (sözde Lenin'in "feodal-asyalı" marksizmine karşı olan) görüşüne de daha az düşmez. Bu salt erkinci [liberter, serbestî] tavır, – Harper/Pannekoek'un tersine – devrimi başka hipotezler arasından alınmış bir çalışma hipotezi gibi değil de olmuş, ortada olan bir olay olarak kavramış olan (düşünülmüş ve hazırlanmış) marksizmin tam olarak belirlenmiş mahiyetini yadsır. Ve bu anlamda Pannekoek, tam da Lenin'in "Ne Yapmalı ?"da hücum ettiği bir başka burjuva "marksçı" düşünce ekolüne katılır... birkaç yıl sonra "İşçi Konseyleri" kitabında kuramlaştıracağı **ekonomizm** ve onun tamamlayıcısı olan **kendiliğindencilik** ekolüne.

Yani Pannekoek'un yaptığı kaba kateryalist hata, dünya çapında bir ilişki olan kapitalizmin kapsamından tamamen ayrılmış "tek ülkede" kanıtıyla SSCB'nin burjuva niteliğini göstermeye çalışmaktır. Böylece âlâsından mekanikçi bir kaderciliğe düşer (ve de menşevik takımıyla buluşmuş olur) :

«Rusya kapitalisttir ; yani devrim ancak burjuva olabilirdi ve onunla birlikte Lenin de ; tüm sorun çözülmüştür... çıkartılacak bir ders yoktur, her şeye yeniden başlamaktır söz konusu olan.» !

Proleter hareketin o en müthiş safhasının getirdiği eşsiz kazanımlarının, siyasî ilkelerinin tasfiyesi işte bu türden akıl yürütmelere dayanır.

Bu yazıyı Marx'ın iki ayrı eserinden şu aşağıdaki pasajları aktarmaksızın bitiremezdik :

«... Nihayet değişim değeri ve para basit kavramlarının daha burada gizli bir biçimde ücretlilik ve sermaye vs. arasındaki karşıtlığı içerdiği unutulur. Tüm bu bilgiler, gerçekte en derin çelişkilerin kendilerini göstermelerine karşın, bizzat kendilerinde soyutlamalar, yalnızca soyutlamalar olan iktisadî ilişkilerde kalmayı isterler. Kısaca bu kavramlar [bu bilgilere göre] bir tek yüzü, çelişkilerin silinip kaybolduğu yüzü gösterir, temsil ederler.

Böyle olmasına rağmen özellikle Fransa'da bu saçmalıkları tekrar ele alan sosyalistlerin olduğu görüldü. Bu sosyalistler, sosyalizmin Fransız Devrimi tarafından dile getirilmiş burjuva topluma ait fikirlerin gerçekleştirilmesi olduğunu tanıtlamak hevesindedirler. Başka şeyler arasında değer, değişimin vs. başlangıçta herkes için (uygun biçimler altında) özgürlüğü ve eşitliği temsil etmiş olduğunu, ama tüm bunların para, sermaye vs. tarafından bozulmuş olduğunu iddia ederler. Tarihin bugüne kadar gerçek özlerine uygun olarak bu fikirleri beyhude yere gerçekleştirmeye çalıştığını, ama bu fikirlerin sahte

tarihinin yerini artık hakiki tarihe bırakacağını (Proudhon'un Yakob'u keşfetmiş olması gibi) öne sürerler.

Onları şöyle cevaplamak gerekir : değişim değeri ya da daha iyisi para sistemi aslında özgürlüğün ve eşitliğin temellerini oluşturur ; çağdaş gelişimleri esnasında ansızın vuku bulan karışıklıklar, sadece bu sistemin içkin karışıklıklarıdır ; bir başka deyişle eşitliğin ve özgürlüğün gelişmesi, eşitsizliğe ve zorbalığa yol açar. Değişim değerinin sermayeye ve değişim değeri üreticisi emeğin de ücretli emeğe dönüşmeye kadar dönüşmemelerini istemek, dindarca olduğu kadar aptalca da olan bir temennidir. Bu beyleri burjuva müdafilerden ayıran da şu : bir yandan toplumsal sistemin içsel çelişkilerinin duygusuna sahip olmaları ; diğer yandan da, burjuva toplumun ideal ve gerçek biçimleri arasında kaçınılmaz olarak var olan farkı ayırt edemeyerek ütopyalara atılırlar... bu toplumun uygulamaya koyduğu ülküleri, aslında mevcut gerçekliğin sadece yansıması bir görüntüsü olan ülküler türünden anlamsız işlere girişme isteklerini kışkırtan da budur.» (K. Marx, "Grundrisse", "Sermeye" bölümü, "Basit Değişim" alt başlıklı Proudhon ve Bastia üzerine olan kısım)

«Proletarya ve zenginlik karşıttırlar. Oldukları hâllerleriyle bir bütünlük oluştururlar. Her ikisi de özel mülkiyet dünyasının oluşumlarıdır. Sorun, her birinin bu çelişkide hangi belirli yeri tuttıklarını bilmektir.

Bireysel iyelik olarak, zenginlik olarak özel mülkiyet, kendi varlığını sürdürmeye zorlanır ve böylece karşıtını de, [yani] proletarya. Bizzat kendinde doyumunu bulmuş olan özel mülkiyet bu çelişkinin olumlu yanıdır.

Tersine, mülksüz bir sınıf olarak proletarya, kendi kendini ortadan kaldırmaya, ve bu yüzden, onu proletaryaya dönüştüren, kendisine bağımlı olduğu karşıtını, özel mülkiyeti de yok etmeye, ortadan kaldırmaya zorlanır. O, bu çelişkinin kalbindeki huzursuzluktur, bu çelişkinin olumsuz yanıdır, geçersiz kılınmış ve dağılan özel mülkiyettir.

Mülk sahibi sınıf ve proleter sınıf aynı insanî yabancılaşmayı temsil ederler. Ama birinci bu yabancılaşmada kendini rahat hisseder ; bu yabancılaşmada bir güvence bulur ; kendinin bu yabancılaşmadaki kendi gücünün bilincindedir ve bu yabancılaşma içinde görünüşte insanî bir var oluşa sahiptir. İkinci kendini bu yabancılaşmada yok olmuş hisseder, bu yabancılaşmada güçsüzlüğünü ve insanca olmayan bir var oluşun gerçekliğini görür. Hegel'in ifadesiyle, proleter sınıf bir alçalma ve bu alçalmaya karşı bir isyan içindedir... insanî doğasını yaşamdaki durumunun karşısına çıkartan bir çelişkiye onu kaçınılmaz olarak iten ve bu doğasının toptan, kesin, gerçekten olumsuzlanmasını oluşturan bir isyan.

O hâlde özel mülk sahibi bu çelişkinin bağrındaki tutucu taraftır, proleter de yıkıcı taraf. Çelişkiyi sürdüren etki birinciden kaynaklanır, onu ortadan kaldıracak olan etki de ikinciden.» (K. Marx, "Kutsal Aile", 1844, "Eleştirel Kenar Notu № 2" bölümünün IV. kısmındaki "4. Proudhon" alt başlıklı parça, a.ç. Marx)

Notlar :

1 Bu makale "Le Communiste"nin Mart 1982 tarihli 13. sayısından çevrilmiştir.

2 Engels, "Alman İdeolojisi"nin yayımlanmasının ardından geçen kırk yılı açıklamak amacıyla kullanır bu ifadeyi.

3 Diyalektik materyalizmi insanlığın tarihine, ancak onun sayesinde anlaşılabilir bu tarihe uygulayarak, burada diyalektik materyalizm ve tarihsel materyalizm terimlerini ayırt etmeksizin kullanıyoruz.

4 Stalinci gerçeğin yaman bir yandaşına dönüşmüş olan Lukacs, diğer dönemler gibi "gençlik hataları"ni yadsıyacaktır. Öte yandan Karl Korsch ve A. Pannekoek devrimci marksizmi savunma çetin görevini sürdürmeye çalışacaklar, ama birkaç yıl sonra onlar da konseyci ideolojiye düşüp, batacaklardır. Sadece A. Bordiga, uzun bir aradan sonra, bu zorlu çalışmayı tekrar ele alacak ve bunu 1970'teki ölümüne kadar sürdürecektir.

5 Burjuva ideolojinin temsil ettiği bütünlük içinde kaba ve bilimci materyalizm, hiç kuşkusuz bugün bile... papaya ve diğer gurulara yeniden artan bir rağbetle giderek azan ve sayıları azalan dinsel mezhepler tarafından mükemmelen tamamlanıp gedikleri dolduruluyor. Dün olduğu gibi bugün de, "*Din ezilen yaratığın iç çekişidir, şu kalpsiz dünyanın kalbidir, aynı zamanda ruhsuz bir dünyanın ruhudur o. Din halkın afyonudur.*" (K. Marx, "Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi)

6 Burada söz konusu olan, gerekli gereksiz ve uydurma da bir yığın "bilgi"yi içeren özel bir bilgi dalı anlamında bilimdir. (ç.n.)

7 Gelişen, artan değer olarak sermaye, sürekli olarak reforme edilme ihtiyacını durmadan daha fazla üretir ve bu, sermaye var oldukça da devam edecektir.

8 Eski Yunancada işçi anlamına gelen "Demiurg"u tanrı anlamında ilk defa Plâton kullanmıştır. Demiurgun karşılığında kullandığımız epitken güç, kâinatın yaratıcısı ve düzenleyicisi anlamına gelir. (ç.n.)

9 Alfa (Α, α) ve omega (Ω, ω) Yunan abecesinin ilk ve son harfleridir. Bir şeyin "alfası ve omegası" deyimini, o şeyin "başı ve sonu" anlamına gelir. (ç.n.)